

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра хореографії

Лекція №2

ТАНЦЮВАЛЬНІ ЖАНРИ

лекція для студентів I курсу факультету фізичного виховання

спеціалізації хореографія з дисципліни

«Історія мистецтва (музики)»

Склала: викладач Зайдель Т.В.

«Затверджено»
на засіданні кафедри
хореографії
Протокол № _____ 2013 р.

Зав. каф., доцент, Кандидат педагогічних наук _Сосіна В.Ю.

ЛЬВІВ 2013

ПЛАН

1. Танцювальні жанри. Види і форми танцю.
2. Історичні танці (короткі відомості, характеристика).
4. Танцювальне мистецтво України..
5. Література.

1. Танцювальні жанри.

Цікаві висловлювання про танець.

Тільки танець робить музику видимою!

Танець - поема, в ній кожен рух - слово.

Танець стає досконалим, якщо він створює музику.

Танець - це рух, а рух - це життя!

Тіло ніколи не обманює. (Марта Грем)

Танець - це фізичне навантаження, яке зміцнює все тіло, і це пристрасть, яка наповняє.

Танці - перпендикулярне вираження горизонтальних бажань. (Приписується Джорджу Бернарду Шоу)

Танець - єдине мистецтво, матеріалом для якого є ми самі. (Тед Шон)

Я не намагаюся танцювати краще всіх інших. Я стараюся танцювати краще себе самого. (Михайло Баришніков)

Танець - це маленька модель життя в декількох хвилинах зі своїми емоціями та переживаннями. (Вавілін Андрій Валерійович)

Хоча життя і не складається з одних лише танців, зате справжній танець - як усе життя! (Леонід Сухоруков)

Душа жінки створена для танцю життя і її тіло готове його станцювати. (Костянтин Мадей)

Головне в танці - пристрасть, танець без пристрасті - лише гімнастика.

Танцюриста красить не місце, а танець.

Танцювання - це радість і задоволення. Якщо ні - це фізкультура. (Dassi)

Можна забути рух, не можна забути настрої.

У вас не буде другого шансу, щоб справити перше враження. (Coco Chanel)

Кожен танець - неповторна історія ваших почуттів.

Словами не можливо передати безмірне почуття радості, любові до життя, зачарованість існуванням, що охоплюють танцюючу людину.

Танець - єдиний вид мистецтва, в якому ми самі є інструментом. (Рахель Фарнхаген)

Танець - це твій пульс, биття твого серця, твоє дихання. Це ритм твого життя. Це вираз в часі і русі, в щасті та радості, смутку і заздрості.

Танець - це праця, але глядач її бачити не повинен!

Танець - це не тільки прекрасне володіння своїм тілом - це стан душі.

Все життя - танець! Танці - все наше життя.

Танцюючи, людина дозволяє собі розкіш бути собою.

Танець, танок — вид мистецтва, де художні образи створюються засобами пластичних рухів людського тіла. В танці відображається емоційно-образний зміст музичних творів. Танець – мистецтво, що існує в часі й просторі. Воно живе в момент виконання. Танець дістає справжнє життя лише тоді, коли знаходить своє сценічне втілення в художній обробці *хореографа*, коли його виконують танцюристи. Тоді танець – справжній витвір мистецтва, грандіозне видовище, виховує почуття прекрасного. Без виконання його можна уявити тільки на підставі свідчень. Протягом багатовікової історії народу танець збагачувався і видозмінювався.

Танець існував та існує в культурних традиціях всього людства й людських спільнот. За довгу історію людства танець змінювався, відображаючи культурний розвиток. *Існує дуже багато видів і форм танцю.*

Народний танець — яскраве вираження менталітету і творчості кожного народу, віддзеркалення традицій, хореографічної мови, пластичної виразності у співвідношенні з музикою.

Класичний танець є основою мистецтва балету, започаткованого наприкінці XVI століття, і вимагає спеціальної підготовки.

Естрадний танець має власну специфіку та підпорядкований завданням підтримки виступу певного естрадного співака.

За кількістю учасників танці поділяються на **сольні танці, парні танці та групові танці**.

За призначенням танці поділяються на соціальні, обрядові, сценічні, еротичні тощо.

Музою танцю була Терпсихора.

Танець здебільшого виконується під музику або спів, і розвиток різних видів і напрямків танцю відбувався водночас із розвитком відповідних музичних жанрів та музичних стилів. Для танцювальної музики здебільшого характерний чіткий ритм. Іноді (у випадку степу чи фламенко), танцюрист або танцюристи самі створюють для себе музичний супровід, відбиваючи ритм підборами або використовуючи додаткові засоби на зразок кастаньєт чи марокасів.

Танець виконує і соціальну функцію: споконвіку допомагав спілкуванню людей - весело проводити час з друзями, а молоді - знайомитися та зустрічатися: на сільських майданах, на балах, на вечірках, у клубах, надансингах, дискотеках та в нічних клубах. Спілкуванню служать здебільшого парні танці, що виникли насамперед із цією метою.

Види танцю

Народний танець — фольклорний танець, який побутує у своєму природному середовищі і має певні традиційні для даної місцевості рухи, ритми, костюми тощо. Фольклорний танець — це стихійний вияв почуттів, настрою, емоцій і виконується в першу чергу для себе, а потім — для глядача (товариства, гурту, громади). Народні танці займають значне місце в культурі кожного народу й етносу земної кулі поряд із народною піснею та народними звичаями. Частково народні танці, наприклад, хороводи мають обрядовий характер.

Історичними танцями називають здебільшого **європейські танці**, популярні в певну епоху на балах знаті. Багато з цих танців вирости з народних, однак набрали вишуканого культурного стилю. Популярні історичні танці

змінювалися з епохами. До них належать павана, гальярда, контрданс, менует, мазурка, полонез, кадриль та інші.

Балет - синкретичний вид сценічного мистецтва, вистава із цілісним сюжетом, в якій засобами танцю передаються почуття персонажів. Танець у балеті має свою особливу техніку, якій потрібно довго й змалечку навчатися. На основі балету в 20-му і 21-му столітті розвинулися нові форми, такі, як танц-модерн, сучасний балет, контемпорарі-денс. Мистецтво постановки балету та інших сценічних танців потребує спеціально навчених людей - хореографів, балетмейстрів.

Бальні танці - різновид танців із партнером, які танцюють як для задоволення на балах та вечірках, так і на танцювальних змаганнях.

До програми міжнародних спортивних змагань входять десять танців, розділених на дві програми - стандартну і латиноамериканську.

Стандартна програма: повільний вальс, квікстеп (швидкий фокстрот), танго, фокстрот, віденський вальс.

Латиноамериканська програма: ча-ча-ча, джайв, румба, самба, пасадобль.

Свінгові танці увійшли в моду в 20-х роках 20 ст. разом із музикою в стилі свінг, однак своїми коренями вони завдячують танцям американців африканського походження, що танцювалися на плантація США ще в 19 ст. Помилково вважається, що для цих танців характерний високий темп та швидка робота ніг, але насправді вони охоплюють майже усі музичні темпи. Так, блюз виконують у темп від 50 ударів на хвилину, а шег, бальбоа та лінді хоп іноді сягають темпу у 320 та більше ударів. В 20-х роках з'явилися також різновиди, популярні серед білого населення Сполучених Штатів: чарльстон, бальбоа, іст-кост свінг. Тридцять років стали свідками буму лінді хопу, одного з найрізноманітніших танців. Він виконується під майже будь-яку за темпом свінгову музику, але слави набрав за швидке енергійне виконання та введення у малюнок танцю акробатичних елементів. Свінгових танцюристів називали в США джітербагерами (від *jitter bug* - жуки, що смикаються). Під впливом американського свінгу з початком рок-

н-рольної ери в Європі склалися свої свінгові стилі танцю - бугі-вугі, джайв, акробатичний рок-н-рол. У сучасній Америці набув популярності вест-кост свінг.

Свінгові танці, наразі переживають другий період популярності, число любителів танцю перевищує кілька мільйонів. У масовій культурі свінгові танці часто ставляться як сценічні й використовуються в кіно та на телебаченні.

Танці Латинської Америки

Латинська Америка дала світу свою особливу музичну й танцювальну культуру. Латиноамериканські танці ще з початку 20 ст. почали проникати в Європу й Північну Америку. Чимало з них у видозміненій формі увійшли до латиноамериканської програми бальних танців. Інші, хоча не кодифіковані, були й залишаються популярними на танцювальних майданчиках.

Аргентина дала світу танго. В самій країні танцюють аргентинське танго, відмінне за технікою й стилем від європейського танго, що розвинулося під його впливом, попри те, що обидва танці танцюються під одну музику.

Бразилія відома самбою - музичним стилем і танцем. Як і у випадку із танго, бразильська самба відрізняється за технікою виконання від кодифікованої бальної самби. В Бразилії виникло також танцювально-бойове мистецтво капоейра.

Велика кількість танців зародилася на Кубі, яка до революції була надзвичайно популярним курортом для багатих американців, що шукали нових розваг. Румба і ча-ча-ча згодом були кодифіковані й стали частиною латиноамериканської програми бальних танців. Свого часу були популярними й інші танці кубинського походження: мамбо, сальса.

Домініканська Республіка — батьківщина бачата і меренге.

Вуличний танець

Загальна назва *вуличний танець* обіймає всі стилі сучасного танцю, що розвинулися за межами танцювальних студій та шкіл: на вулицях, шкільних

подвір'ях, у нічних клубах. Вуличні танці часто імпровізаційні та соціальні за своїм призначенням.

Стилі вуличного танцю: Нір-гор, Брейк-данс, Поппінг, Локінг, Нью-стайл, Хауз, крампінг, С-walk, DnB step.

Хастл: спортивний хастл/диско-фокс/диско-свінг, хастл фрістайл, хастл джек-нджил, шоу-хастл, ледіс-хастл, дабл-хастл.

Ритуальні танці виконуються під час церемоній та ритуалів. Для них характерна строга форма, в якій кожен рух танцюриста має певне символічне значення.

Еротичні танці: стриптиз

Сучасний танець: вільний танець, музичні рухи, танець модерн, джаз-модерн, контемпорарі-денс, контактна імпровізація, було, сценічний брейк-данс, Нір-Нор, HouseTrance, Тектонік, Strip-dance, Go-Go, Trance, Джампстайл, Шафл, DnB step, Girls Style, варс (модний у Польщі та Чехії в 1970-х)

2.Європейські старовинні танці.

Сарабанда (ісп. sarabanda) - *старовинний іспанський народний танець*, який виконується в супроводі співу та барабану. Музичний розмір 3/4, побудова тричастинна. Виконується плавно і велично, хоча М.Сервантес визначав його, як грайливий темпераментний танець під звуки барабанів і кастаньєт. В класичній танцювальній сюїті С. розташована між курантою і жигою. Розквіту С. досягла в інструментальних сюїтах Й.С.Баха та Г.Ф.Генделя.

Жига (джига) (франц. gigue, англ. jig, німий. Gigue) - швидкий старовинний народний *танець кельтського походження*, що зберігся в Ірландії. Спочатку жига була парним танцем. У XVIIст. танець став популярним в країнах Західної Європи, старовинний комічний народний танець. Характерний “тріольний” рух. Розмір тридольний: 3/8, 6/8, і т. д. Темп дуже швидкий.

Кадриль (франц. quadrille, від іспан. cuadrilla, буквально - “група з чотирьох чоловік”, від лати. quadrum - “чотирикутник”) Танець, поширений у *багатьох європейських народів*. Будується з розрахунку чотирьох пар, розташованих

квадратом. Музичний розмір, як правило, $2/4$, складається з 5-6 фігур, кожна має свою назву і супроводжується особливою музикою. З кінця XVII до кінця XIX вв. кадрили була одним з найпопулярніших салонних танців. У народному побуті існує під різними назвами - “російська”, “українська”, “білоруська”, “литовська”, “латвійська”, “естонська кадрили”. Самобутня “російська кадрили” з її численними місцевими варіантами.

Канкан (франц. cancan, від canard - “качка”) - **французький танець алжирського походження**, рід контрдансу (званий також паризькою кадриллю). Виник в Парижі в 1930-х рр. Розмір $2/4$. Темп енергійний, рухомий. Характерні па: викидання ноги, високі стрибки. Широко використовувався у французькій класичній опереті.

Аллеманда (франц. allemande, буквально - “німецька”, danse allemande - “німецький танець”) - **старовинний танець німецького походження**. Як побутовий і придворний танець аллеманда з'явилася в Англії, Франції і Нідерландах в середині XVI ст. Розмір дводольний, темп помірний, мелодика плавна. У другій половині XVIII ст. під назвою “аллеманда” розповсюдився новий німецький танець в швидкому темпі, музичний розмір $3/4$.

Англез (франц. anglaise, danse anglaise - “англійський танець”) - загальна назва різних народних **танців англійського походження** в Європі (XVII-XIX ст.) По музиці близький до екозезу, формою - рігодону.

Бранль (франц. branle - “гойдання”, “хоровод”) - **старовинний французький танець**, спочатку народний, пізніше бальний. Був поширений в багатьох європейських країнах під різними назвами (бран, брандо, браул). У XVI-XVII ст. виникли численні різновиди бранля, що відрізнялися по хореографії, структурі, метру, ритму, темпу, зокрема “подвійною бранль” (Branle double), “простій бранль” (Branle simple), “веселий бранль” (Branle gay). До початку XVIII ст. бранль зник з танцювальної і музичної практики.

Бурре (франц. bourree, від bouger - “робити несподівані скачки”) - *старовинний французький народний танець*. Виник біля середини XVI ст. У різних районах Франції існували бурре дводольного і тридольного розмірів з гострим, часто синкопуючим ритмом. З XVII ст. бурре - придворний танець з характерним парним розміром (alla breve), швидким темпом, чітким ритмом, затактом в одну тактову частку. У першій половині XVIII в. бурре - один з популярних європейських танців.

Вальс (франц. valse, німий. Walzer, від walzen - “кружлятися в танці”) - парний танець, заснований на плавному кружлянні у поєднанні з поступальною ходою, один з найпоширеніших побутових музичних жанрів. Музичний розмір зазвичай 3/4, темп помірно швидкий. У 70-х рр. XVIII ст. словом “вальс” називали *селянський танець* деяких областей Південної *Німеччини і Австрії* (лендлер), який з початку XIX ст. став популярний у всіх шарах суспільства цих країн. Особливо інтенсивно розвивався у Відні спочатку в творчості *Штрауса-батька*, а пізніше за його синів Йозефа і особливо Іоганна, що прозвав **“королем вальсів”**. Були також поширені різні варіанти французького вальсу, що складався з трьох частин різного темпу і в розмірі не тільки 3/4, але і 3/8, 6/8. Новий вигляд вальсу - вальс-бостон, що прийшов до Європи в 1920-х рр. з Північної Америки (що називався також “англійським вальсом”, “повільним вальсом”). Характерні риси вальсу - ліризм, витонченість, пластичність у поєднанні з ритмічною формулою - дозволяють говорити про вальсовість як про жанрову ознаку.

Гавот (франц. gavotte, від прованс. gavoto, буквально - “танець гавоту”, жителів області Овернь у Франції) - *старовинний французький народний танець*. Музичний розмір 4/4 або 2/2, темп помірний. У XVI ст. терміном “гавот” позначали послідувало декілька подвійних бранлей, а також завершальну частину деяких сюїт бранлей. У XVII ст. гавот став придворним танцем, набув граціозного і манірного характеру,

близько 1830 р. вийшов з вживання (зберігається в провінції, особливо в Бретані). Типова форма гавоту XVIII ст. - триприватна *da capo*, іноді середньою частиною гавоту є мюзет.

Галоп (франц. *galop*, від франкськ. *wahl-hlaup* - “кельтська рись”, *waia-hlaupan* - “добре бігти”, німий. *Galopp*, *Galopade*, *Galoppwalzer*) - бальний танець XIX ст. Виконується в стрімкому стрибкоподібному русі. Музичний розмір 2/4. Характерні чітко обкреслена мелодія, складна трьохприватна форма з одним, іноді двома тріо і зі вступом з декількох тактів одного акомпанементу (іноді і перед тріо). **Виник галоп, мабуть, в Германії**, в 1820-х рр. з'явився у Франції, потім як бальний танець розповсюдився по всій Європі.

Гальярда (італ. *gagliarda*, франц. *gaillarde*, буквально - “весела”, “бадьора”) - старовинний парний, рідше сольний танець. **Можливо, походить з Північної Італії**. Був поширений в Європі з кінця XV в. по XVII ст. Нерідко помилково ототожнювався з романескою. Для гальярди XVI ст. характерні тридольний метр, помірно швидкий темп, акордовий склад, пунктирний і синкопуючий ритм. Гальярда часто виконувалася після павани. Слідування цих контрастуючих танців було найбільш поширеним видом сюїти. З середини XVI ст. гальярда відома в як самостійний танець, була особливо популярна в Англії і Італії.

Контрданс (франц. *contredanse*, від англ. *country dance*, буквально - “сільський танець”) - **старовинний англійський танець**. Вперше згадується в літературі в 1579. Можлива участь в контрдансі будь-якої кількості пар, створюючих круг (*round*) або дві протилежні лінії (*longways*) танцюючих. Музичні розміри 2/4 і 6/8. У XVII ст. контрданс з'явився в Нідерландах і Франції, набувши найбільшого поширення в середині цього століття, відтіснивши менует. Загальнодоступність, жвавість і універсальність (в протилежність придворним танцям) зробили його в XVIII-XIX ст. популярним в Європі (у тому числі і в Росії). Виникли численні різновиди

контрдансу: кадриль, гросфатер, екосез, англес, тампет, лансьє, котильйон, предур та інші. До середини XIX ст. котильйон втрачає популярність, але зберігається в народному побуті (Англія, Шотландія). Відроджується в XX ст.

Котильйон (франц. cotillon) - бальний *танець французького походження*, близький контрдансу. Відомий з XVIII ст., набув поширення в середині XIX ст., зокрема - в Росії. Музичною основою служили популярні танці (вальс, мазурка, полька). Виконувався всіма учасниками в кінці балу.

Куранта (франц. courante, буквально - що “біжить”) - придворний *танець італійського походження*. Набув поширення на рубежі XVI-XVII ст. Спочатку мав музичний розмір 2/4, ритм пунктирний. Пізніше з’явилися два види куранти: французька і італійська (corrente). Відмінними рисами французького виду куранти є помірний темп, розмір 3/2 або 6/4, часта зміна ритмічних угруповань, характер урочистий, плавний, італійського вигляду - швидкий темп, постійний музичний розмір 3/4 або 3/8. У професійній музиці зберігалася до першій половині XVIII ст.

Лендлер (німий. Landler) - *австрійський і німецький народний парний круговий танець*. Слово “лендлер” переводять як “сільський танець” (від йому. Land - “сільська місцевість”, “село”), проте, ймовірно, походження пов’язане з назвою місцевості в Австрії - Ландль (Landl). Музичний розмір 3/4 або 3/8, темп помірний, рухи із стрибками. Під назвою “лендлер” до початку XIX ст. об’єдналися численні різновиди австрійських і німецьких народних танців, відомих по хореографічних описах з XVI ст. Лендлер як жанр популярний з другої половини XVIII ст. Використовувався віденськими композиторами, часто фігурував в їх творах під назвою “німецький танець”.

Мазурка (польськ. mazurek, також mazur, від назви жителів Мазовії - “мазури”, у яких вперше з’явився цей танець) - *польський народний танець*. Музичний розмір 3/4 або 3/8, темп швидкий. Части різкі акценти,

що зміщуються на другу, а іноді і на третю частку такту. У XVII ст. мазурка увійшла до циклу польських селянських танців (так званий “сільський бал”). У XIX ст. мазурка набула поширення як бальний танець в інших країнах Європи. Поступово злилася з обереком. Мазурці належала величезна роль в процесі затвердження самотності польської музичної культури.

Менует (франц. menuet, від menu - “маленький”, “дрібний”, menu pas - “маленький крок”) - старовинний народний хороводний **танець французької провінції**). При Людовику XIV став придворним танцем (близько 1670 р.) Музичний розмір 3/4. У Росії з’явився на початку XVIII ст. (менуєт танцювали на асамблеях Петра I).

Павана (іспан. і італ. pavana) - танець, поширений в XVI ст. у Європі. За однією з версій, павана, або падуана (італ. padovana), з’явилася в р. Падуя, по іншій - **танець іспанського походження**, найменування якого - від латинського pavo (павич) - пов’язано з урочистим і гордовитим характером танцю. На початку XVI ст. павана стала одним з найпопулярніших придворних танців. Для павани характерні чіткість будови, нерідко квадратність метроритмічної структури, переважно акордовий виклад, іноді прикрашене пасажами. Музичний розмір 4/4, 4/2, темп повільний. З другої половини XVI ст. до кінця XVII ст. павана існувала як самостійна інструментальна п’еса. Нерідко об’єднувалася в сюїтному слідуванні з швидкими тридольними танцями - гальярдою, сальтареллою, .

Полонез (від франц. danse polonaise - “польський танець”) - **польський танець**. Інша назва - “польський”. Розвинувся на основі народного “пішого” (chodzony) танцю-ходу статечного, урочистого характеру. Спочатку був чотиридольним, супроводжувався невеликим інструментальним ансамблем. У XVIII ст. розповсюдився по всій Європі. Полонезом відкривалися урочисті танцювальні вечори і придворні бали. В процесі еволюції став тридольним.

Полька (чеш. polka) - один з найбільш популярних *чеських національних танців*. Інша назва польки - німра, мадера. Передбачається, що слово “polka” пов’язане із збільшеним інтересом до Польщі під час Польського повстання 1830-31 рр. Згідно іншій точці зору, назва походить від чеського pulka - “півкрок”. Полька узагальнила типові риси танцювальної культури Чехії. Живою і простій формою танець на початку ХІХ ст. став популярний в Словаччині, Сербії, Угорщині, Австрії, з 1840-х рр. розповсюдився по всій Європі як бальний танець.

Сарабанда (іспан. zarabanda) - старовинний *іспанський танець*. Згадується з 1569 р. У 1583 р. заборонений в Іспанії. У епоху Відродження виконувався пустотливий, темпераментно під акомпанемент барабана, кастаньєт, гітари, супроводжувався співом. Музичний розмір 3/4. Сарабанда 1618 р. в Іспанії - придворний танець, набув урочистого, величного характеру. У Франції з середини

XVII

ст.

сарабанда уподібнилася менуету, набула поширення також як інструментальна п’єса. Введення як номер в оперу і балет сприяло кристалізації її жанрових ознак, хоча в ХVІІ ст. у європейській країнах співіснували різні види сарабанди (у характері урочистого ходу і рухоміший). З середини ХVІІ ст. стала постійною частиною інструментальної танцювальної сюїти, виконувалася перед жигою. Для жанру сарабанди характерний тридольний метр (3/4 або 3/2) з акцентом на другій частці такту, повільний темп.

Чардаш (угор. csardas) - *угорський народний танець*. Музичний розмір 2/4 або 4/4. Складається з двох контрастних частин - повільною, патетичною, супроводжуючою чоловічий круговий танець (угор. lassu), і швидкою, стрімкою (угор. friss), супроводжуючою запальний парний танець. Для Чардашу характерні гостра, часто синкопуюча ритміка, віртуозна імпровізація. З 30-х рр. ХІХ ст. був найбільш популярний як бальний танець, як народний танець існує в Угорщині і понині.

Екосез (франц. *ecossaise, danse ecossaise* - “шотландець”) - *старовинний шотландський народний танець*. Спочатку музичний розмір 3/2, 3/4, темп помірний, супроводжувався волинкою. В кінці XVII ст. з'явився у Франції, потім під загальною назвою “англез” розповсюдився по всій Європі (у Росії при Петрові I називався “Англійським танцем”). Пізніше став веселим парно-груповим танцем швидкого темпу, в дводольному розмірі. Під назвою “екосез” відомий з 1726 р. у Франції, особливо популярний в першій третині XIX ст. (як різновид контрдансу). Музична форма екосеза є дві що повторюються 8-ми або 16-ти тактові частини Танцювальні жанри

Краков'як — швидкий і веселий *польський народний танець*. Ритм гострий, чіткий, синкопований. Розмір: 2/4.

Сегідилья — *іспанський народний танець-пісня*. Розмір: 3/4, 3/8. Темп швидкий. Супроводжується грою на кастаньєтах.

Болеро — *іспанський парний народний танець*. Розмір: 3/4, з характерною ритмічною фігурою, яка підкреслюється ударами кастаньєт.

Тарантела — *італійський, дуже швидкий народний танець*. Розмір: 3/8 або 6/8.

Танцювальне мистецтво України. Український народ протягом століть створював самобутню культуру, яка відбиває його багатогранне життя. Одним з її найцінніших скарбів є танцювальне мистецтво. Кращі художні зразки народних танців збереглися і дійшли до наших днів і стали невід'ємною частиною художнього життя України. Українські народні танці, запальні і ліричні, нестримні і повільні, полонили весь світ. У них яскраво виявляється характер, висока і самобутня культура нашого народу. Танці, створені народом у той чи інший історичний період. дійшли до нас завдяки зусиллям фольклористів. Значна частина їх міцно увійшла до репертуару сучасних професійних і самодіяльних танцювальних колективів. Український танець займає значне місце серед культурних надбань нашого народу. Широка популярність українського танцю в нашій країні та за кордоном пояснюється невичерпним багатством тем і сюжетів, щирістю, життєрадісним запалом, гумором. У танцювальних образах

розкривається національний характер народу, відображаються явища, взяті безпосередньо з його побуту та праці, рідна природа тощо. Наявність яскравих побутових рис і особливостей, поєднаних з віртуозною технікою, надає українському танцю своєрідного колориту.

Танець – мистецтво, що існує в часі й просторі. Воно живе в момент виконання. Танець дістає справжнє життя лише тоді, коли знаходить своє сценічне втілення в художній обробці хореографа, коли його виконують танцюристи. Тоді танець – справжній витвір мистецтва, грандіозне видовище, виховує почуття прекрасного. Без виконання його можна уявити тільки на підставі свідчень. Протягом багатовікової історії народу танець збагачувався і видозмінювався. У ньому знаходили своє відображення героїзм боротьби, радість праці, ігри, пов'язані з різними порами року, ліричні мотиви.

Розташування жанрів і поділ танців за тематикою відображає історію розвитку українського народного хореографічного мистецтва.

Танці, що існують в Україні, можна поділити на три основні жанри:

- Танці хороводного плану (веснянки, купальські хороводи та інші);
- Сюжетні танці – відтворення явищ природи, народного побуту, тема праці, народна героїка тощо;
- Побутові танці (гопак, козачок, кадрилі, гуцулки, коломийки та інші).

З глибоким почуттям поваги і вдячності згадуємо М. Лисенка, П. Чубинського, Ф. Колесу, М. Грінченка, В. Верховинця, В. Гнатюка, В. Шухевича, С. Титаренка, І. Ющишина та інших, які зберегли для нащадків неоцінімі скарби народної культури, створені протягом віків.

Специфіка життя давніх східнослов'янських племен — древлян, дреговичів, в'ятчів, сіверян, волинян, білих хорватів, бужан та інших — слугували за *основу самобутнього, оригінального, хореографічного мистецтва українського народу*. Усі обряди, магічні звертання, заклинання, тощо безпосередньо залежали і були органічно пов'язані з землеробством та анімалістичним культом.

Серед танців, які побутують тепер, можна відзначити хороводи, метелиці, гопакі,

козачки, коломийки, гуцулки, кадрили, польки і ряд сюжетних танців – “Коваль”, “Гречка”, “Льон”, “Лісоруби”, “Опришки”, “Аркан” та багато інших.

Танцювальні рухи характерні для «Гопака», «Козачка», «Метелиці», становлять основу танців Центральної України, визначають головні національні риси української народної хореографії, якщо переглянути українські хороводи і сюжетні танці, легко помітити, що серед цих творів є однойменні твори. Усі українські народні танці, що збереглися в художньому побуті народу, виконують під музичний супровід. **Український народ створив своє самобутнє, оригінальне хореографічне мистецтво**, яке посідає одне з провідних місць в світовій духовній культурі.

Хороводи – один із найдавніших видів народного танцювального мистецтва. Виконання їх пов'язувалось колись з обрядовими діями, традиційною зустріччю весни (весняний цикл танців), відзначенням літа (купальський цикл танців), зустріччю Нового року. Найбільш поширеними були веснянки, гаївки, танки. Автори об'єднали їх під загальною назвою хороводи. Тепер хороводи втратили своє обрядове значення. Вони міцно увійшли в репертуар професіональних і самодіяльних виконавських колективів, особливо дитячих. За темами хороводи можна поділити на три групи: До першої належать **хороводи** в яких відображаються **трудові процеси** (“А ми просто сіяли, сіяли”, “Мак”, “Шевчик”, “Бондар”, “Коваль” та ін.); До другої – хороводи, де відбито **родинно-побутові відносини** трудового народу (“Перепілка”, “Ой, гілля-гілочки”, “Пташка” тощо); До третьої – хороводи, в яких знайшли свій вираз **патріотичні почуття народу**, оспівується рідна природа (“А вже весна”, “Марена” та ін.) Ідеальний зміст того чи іншого хороводу розкривається піснею. У зв'язку з цим для хореографів-практиків **текст в обрядових танцях** має першорядне значення, бо він **диктує хореографічний малюнок** хороводу в цілому.

Цей жанр танцювального мистецтва українського народу(сюжетні танці) виник пізніше, ніж хороводи.

В сюжетних танцях засобами народної хореографії відображаються конкретні

явища з навколишнього життя і природи. **Назва танцю визначається його змістом.** Так, наприклад, танець “Лісоруби” дістав таку назву тому, що сюжетом його є трудовий процес рубання лісу.

В загальній композиції танців цього типу, тобто у послідовності танцювальних фігур, ясно видно логічний і чіткий розвиток сюжетної лінії. Щодо **тематики сюжетні танці** можна розподілити на групи, де основною темою є:

- А) праця (“Шевчик”, “Коваль”, “Косар”, “Лісоруби”, “Льон” та ін.);
- Б) народна героїка (“Опришки”, “Аркан” тощо);
- В) народний побут (“Катерина”, “Коханочка”, “Волинянка”, “Горлиця”);
- Г) окремі явища природи і зображення виробничих знарядь селянина в дії (“Гони вітер”, “Зіронька”, “Віз” та ін.);
- Д) звичаї птахів і тварин (“Гусак”, “Козлик”, “Бичок” та ін.).

Побутові танці. Побутові танці беруть свій початок в хороводах. **Цей жанр** найстаріший і є основою української народної хореографії. В побутових танцях відображаються істотні риси характеру українського народу: волелюбність, героїзм, завзяття, винахідливість, дотепність, нестримна веселість тощо.

Ці танці супроводжуються мелодіями, дуже різноманітними за характером і ідейно-емоціональним змістом, значна частина яких виконується в народі як самостійні інструментальні п'єси.

Побутові танці є невід'ємною частиною щоденного життя народу. Їх виконують на масових вечорах, гулянках і т.д.

До жанру побутових танців належать метелиці, гопаки, козачки, коломийки, гуцулки, верховини, польки і кадрилі.

В побутових танцях народ зовсім відмовився від тексту. Побутові танці дуже різноманітні щодо хореографічного малюнку, проте базуються вони на одних і тих же танцювальних рухах: “перемінний крок”, “тинки”, “присядки”, “вихилястими”, “голубці”, “дрібушки”, “притупи” тощо.

Метелиця. Зміст танцю передається активною динамікою рухів, швидкою зміною

фігур і різноманітними крутіннями, що ніби відтворюють хуртовину-метелицю.

Гопак. Назва цього танцю походить від вигуку “гоп!”, масовий танець, в основному імпровізаційний. В народі танцюють так, щоб танцюристи один одному не заважали.

У давнину виконувався лише чоловіками, які змагалися в стилі, спритності, мужності. Танець-змагання: хто кого перетанцює. Мелодії гопаків часто змінюють свій характер: від мужнього й героїчного до радісного й запального. Тепер цей танець виконують жінки і чоловіки разом. Поряд з ним, гопак може виконуватись одним (обов'язково чоловіком), двома, трьома і більше танцюристами. Отже, у виконанні цього танцю **основна роль належить чоловікам..**

Козачок. Походження назви цього танцю пов'язане з життям воїнів-козаків. В кінці ХУІ, на початку ХУІІ століття виникла народна драма “*Вертеп*”). Це лялькове видовисько складалося з двох частин. Перша з них – варіант епізоду із “священної історії”, легенди про народження Христа. В другій частині центральним персонажем був козак-запорожець. Він добре грав на бандурі, співав і танцював. Цей танець дістав назву козачка. У “Вертепній” дії козачок характеризував молодечу відвагу, завзяття і невичерпний оптимізм непереможного козака-запорожця.

Коломийка. На відміну від інших народних танців, коломийка збереглась до останнього часу **як пісня, інструментальна п'єса і танець.** Дуже часто в народі всі ці різновидності коломийок об'єднують в одне ціле: під спів хору в супроводі оркестру танцюють коломийку. **Отже, коломийка є однією з форм синтетичної народної творчості.**

Полька, яка широко побутує серед народу, в хореографічному відношенні дуже проста (складається з двох танцювальних фігур). Мелодії польок емоційно виразні і дуже різноманітні за змістом. Багато з них мають конкретну назву: “Тетяна”, “Попадя”, “Псальма”, “Військова”, “Соловейко” і т.д.

Кадриль, як і полька, широко побутує на Україні. Вона складається з багатьох фігур (до 12-ти) і відзначається різними хореографічними варіантами танцю. Музичний матеріал кадрили в більшості випадків становлять пісенні мелодії (“Ой,

не ходи Грицю”, “Баламуте” і ін.) в інструментальному викладі, а також мелодії польки тощо.)

Горлиця. Широко розповсюджений танець серед селянства та міщанського середовища. Був *відомим уже в кінці XVII ст.* Згадує його в безсмертній “Енеїді” І.Котляревський. Документи XVII ст. Розповідають про поширення цього танцю і серед запорізького козацтва. Виконувався він при дворах козацької старшини, не кажучи вже про міщанство, ремісництво та дрібне шляхетство. Знали його і при дворах польських магнатів. Це сольний танець двох закоханих, вигуки в кульмінаційні моменти танцю нашого народу.

Література

1. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю. К. Мистецтво — 1985 р.
2. Верховинець В. Теорія українського народного танцю. 5-е вид., допов.- К.: Муз. Україна, 1990
3. Горбатова Н.О. Розвиток хореографічної освіти в Україні (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). // Питання культурології: міжвідомчий збірник наукових статей. Випуск 17 / КНУКіМ. – К., 2001. – С. 6-12.
4. Горбатова Н.О. Танцювальне мистецтво як естетичне відображення еволюції соціальних відносин та духовної сутності людини // Наукові записки. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2001. – Вип.8. – С. 90-97.
5. Горбатова Н.О. Трансформація форм класичного балету на українській сцені // Питання культурології. – К.: КНУКіМ, 2002. – Вип. 3. – С. 28-37.
6. Горбатова Н.О. Професійне хореографічне мистецтво України кінця ХІХ – початку ХХ ст.: тенденції й закономірності розвитку // Питання культурології. – К.: КНУКіМ, 2003. – Вип. 4. – С. 118-125
7. Гордійчук М. Зародження української симфонічної музики // Українське музикознавство. — Вип. 6. — К., 1971. — С. 111—125.
8. Горленко В. Ф. Перша етнографічна програма на Україні. — «Народна творчість та етнографія», 1957. — № 4.
9. Гуменюк А. Народне хореографічне мистецтво України. Академія наук України. Київ — 1969/
10. Гусарчук Т. Відродження // Музика. — 1989. — № 5. — С. 18—19. 11.
11. Ернст Ф. Кріпацькі капели на Україні // Музика. — 1924. — Ч. 1—3. — С.33-38.
12. Європейська хореографічна культура першої половини ХХ століття (історіографічний аспект) // Наукові записки. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2003. – Вип.54. – С. 234-
13. Іванов В.Ф. Співацька освіта в Україні. — К., 1992.
14. Історія української музики. Т. 1. — К., 1989.

- 15.Козицькіш П. Спів і музика в Київській академії за 300 років її існування. — К., 1971.
- 16.Копиця М. Музика українського вертепу // Музика. — 1976. — № 4. — С. 22.
- 17.Культура українського народу. — К., 1994.
- 18.Майорова О. 'Українські танці', Мистецтво та освіта. № 4, 2000. с.26-30
- 19.Медведик Ю. «Богогласник» — найдавніша пам'ятка української духовної лірики XVII—XVIII ст. (джерелознавчий та етнологічний аспекти) // Народна творчість та етнографія. — 1992. — № 5—6. — С. 44—49.
20. М. Васильєва-Рождественская «Историко-бытовой танец»
- 21..ШефферТ., Черпухова К. Нотозібрання Розумовських з фондів ЦНБ АН УРСР — цінний документ музичної культури України XVIII ст. // Українське музикознавство. — Вип. 6. — К., 1971. — С. 170—184.
- 27.Шреєр-Ткаченко О.Я. Історія української музики. — Ч. 1. — К., 1980.
- 28.Щербинін Ю. Біля джерел музичної освіти в Харкові // Українське музикознавство. — Вип. 6. — К., 1971. — С. 228—237.

Додаткова

- 1.Витвицький В. Гетьман Кирило Розумовський — музичний меценат // Збірник на пошану Гр. Китастого. — Нью-Йорк, 1980.
- 2.Возняк М. Історія української літератури. Кн. 2. — Львів, 1994.
- 3.Горський В.С. Історія української філософії. — К., 1996.
- 4.Історія українського мистецтва: В 6-ти т. — Т. 3. — К., 1968. — Т. 4. — К., 1969.
- 5.Історія української літератури. Т. 2. — К., 1967.
- 6.Історія філософії України. Т. 1. — К., 1987.
- 7.Крип'якевич І. Історія України. — Львів, 1992.
8. Культура українського народу. — К., 1994.
- 9.Медведик Ю. «Богогласник» — найдавніша пам'ятка української духовної лірики XVII—XVIII ст. (джерелознавчий та етнологічний аспекти) // Народна творчість та етнографія. — 1992. — № 5—6. — С. 44—49.